

ПРИНЦИПИ МОДЕЛЮВАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Тези розкривають актуальні аспекти моделювання фразеологічних одиниць. У результаті аналізу фразеологізмів, фразеологічних речень й еквівалентів слова (на матеріалі Словника української мови у 20 томах із використанням Віртуальної лексикографічної лабораторії) запропоновано універсальну фразеологічну модель, виокремлено основні принципи моделювання фразеологізмів.

Ключові слова: лексикографічне моделювання, фразеологічні одиниці, фразеологізми.

Theses are devoted to actual aspects of modeling phraseological units. Having analyzed phraseological units, phraseological sentences and word equivalents (on the basis of the Dictionary of the Ukrainian language in 20 volumes with the involvement of the capabilities of the virtual lexicographic laboratory), the universal phraseological model was proposed, the main principles of modeling of phraseological units were identified.

Keywords: lexicographic modeling, phraseological units.

Використання сучасних комп'ютерних технологій у лінгвістичних дослідженнях зумовило розвиток нових методів вивчення мовних об'єктів. Одним із актуальних методів дослідження є моделювання лінгвістичних одиниць. Моделювання — водночас метод, засіб і результат пізнавальної діяльності:

з одного боку, це ключ до розуміння об'єкта, а з іншого — правило упорядкування та систематизації мовних явищ [6, с. 66].

Відтворення фразеологічних моделей дає змогу дослідити взаємозв'язки структурних елементів фразеологізмів, вибудувати механізми їх творення, а також продемонструвати структурно-граматичні та лексико-семантичні аспекти у фразеології.

Об'єктом дослідження є фразеологічні моделі. Матеріалом дослідження обрано фразеологічні одиниці, представлені в словникових статтях Словника української мови у 20 томах (далі — СУМ 20) [2], Віртуальній лексикографічній лабораторії (далі — ВЛЛ) СУМ 20 [1]. Створена співробітниками УМІФ НАН України ВЛЛ тлумачного типу є універсальним автоматизованим інструментарієм для наукових лінгвістичних досліджень, у тому числі й у галузі фразеології. Статистичні дані сформовано з системи.

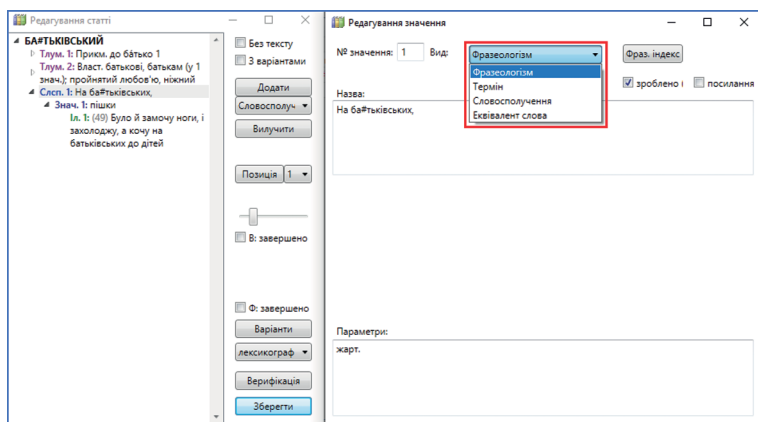

Рис. 1. Фразеологічний режим ВЛЛ

Реєстр СУМ 20 на сьогодні налічує 205 441 словникову статтю, із них 14 077 статей (див. рис. 1) містить у своєму складі компонент фразеологізму чи терміна, словосполучення, еквівален-

та слова. Об'єктами моделювання дослідження є фразеологізми і фразеологічні речення (6480 лексем, що містять у своєму складі фразеологічний компонент), еквіваленти слова (566 реєстрових одиниць), що становить 3,4 % загального реєстру.

Аналіз фразеологічних одиниць у вищезгаданих словникових статтях дає змогу побудувати **універсальну фразеологічну модель**, інтерпретовану в СУМ 20.

Позначимо всю множину реєстрових фразеологізмів F , а окремо взятий фразеологізм через $f \in \langle F \rangle$:

$$f = (l(f) + k(f) + v(f)) + i(f),$$

де l — опорна лексема (+ варіативні лексеми): $[l(f)] = \{l_1(f), l_2(f), \dots, l_n(f)\}$,

k — зв'язний компонент: (службова частина мови) $[k(f)] = \{k_1(f), k_2(f), \dots, k_n(f)\}$,

v — фонетичні варіанти фразеологізму: $[v(f)] = \{v_1(f), v_2(f), \dots, v_n(f)\}$,

i — ілюстративний матеріал.

При побудові фразеологічних моделей враховалися:

- лексикографічні параметри (лексична варіативність компонентів: Бі#дний (небага#тий) на ро#зум);
- морфологічні ознаки (зокрема, частиномовна належність опорного слова);
- структурно-граматичний приппцип (структурні зв'язки, формально-граматична варіативність компонентів: Не ва#ртий (не варт) [і] [ла#маного] гроша# (карбо#ванця, [щерб#а#тої] копі#йки, шага#, ше#ляга, [мі#дного] н'ятака#) [в база#рний день]).

Запропоновані принципи фразеологічного моделювання допоможуть у побудові фразеологічних моделей, що не лише сприятиме розвитку теоретичних уявлень про фразеологізм, а й відкриває нові перспективи для практичного використання у розробленні систем аналізу природної мови та штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Віртуальна лексикографічна лабораторія «Словник української мови у 20 томах : онлайн версія. URL: <https://lcorp.ulif.org.ua/vll/>.
2. Словник української мови у 20 томах : онлайн-версія. URL: <https://sum20ua.com>.
3. Калимон Ю. Моделювання: лінгвістичний аспект. Молодий вчений. 2019. № 4.2 (68.2). С. 88–91.
4. Лукач М. О. Типи лінгвістичних моделей та їх застосування для розв'язання лінгвістичних задач. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2013. № 770 : Інформаційні системи та мережі. С. 143–153.
5. Широков В. А. Комп'ютерна лексикографія. Київ : Наукова думка, 2011. 351 с.
6. Ястремська Т. О. Лексико-семантичне моделювання: переваги та перспективи. Gwary Dziś. 2023. Vol. 16. S. 65–85.